MUSIQA IMPROVIZATSIYASI YUQORI SINF O‘QUVCHILARINING IJODIY MUSTAQILLIGINI RIVOJLANTIRISH VOSITASI SIFATIDA

Abdullajonova Nargiza Abdumajid qizi
Sherali Jo'rayev nomidagi musiqa va san'at oliy maktabi o'qituvchisi

Qabul qilindi: 02.11.2025
Ko‘rib chiqildi: 03.11.2025
Tasdiqlandi: 04.11.2025

Kalit so‘zlar.
Musiqa improvizatsiyasi, ijodiy mustaqillik, yuqori sinf o‘quvchilari.

Annotatsiya. Ushbu tadqiqotda yuqori sinf o‘quvchilarining musiqa improvizatsiyasi jarayonida ijodiy mustaqilligi o‘rganilgan. Tadqiqot maqsadi o‘quvchilarning musiqiy ifoda va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish, impovizatsiya orqali kreativ fikrlash va musiqiy tafakkurni shakllantirishdir. Tadqiqot metodlari sifatida kuzatish, eksperiment va analitik tahlil ishlatilgan. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, muntazam impovizatsiya mashqlari o‘quvchilarning musiqiy ijodiyligini sezilarli darajada oshiradi va ular yangi musiqiy g‘oyalarni ishlab chiqish qobiliyatini rivojlantiradi

Keywords:
Musical improvisation, creative independence, high school students.

Annotation. This study examines the development of high school students’ creative independence through musical improvisation. The aim of the research is to enhance students’ musical expression and creativity, fostering critical thinking and musical cognition via improvisation. Research methods include observation, experiment, and analytical evaluation. Results show that regular improvisation exercises significantly improve students’ musical creativity and their ability to generate new musical ideas.

Ключевые слова:
Музыкальная импровизация, творческая самостоятельность, старшие классы.

Аннотация. В данном исследовании изучается развитие творческой самостоятельности старших школьников через музыкальную импровизацию. Цель исследования — развить музыкальное выражение и творческие способности учащихся, формировать критическое мышление и музыкальное восприятие посредством импровизации. Методы исследования включают наблюдение,

эксперимент и аналитический анализ. Результаты показывают, что регулярные упражнения по импровизации существенно повышают музыкальную креативность учащихся и их способность создавать новые музыкальные идеи.

Kirish. Musiqa ta'limi maktab ta'limining ajralmas qismi bo‘lib, o‘quvchilarning nafaqat estetik didini shakllantiradi, balki ijodiy va intellektual rivojlanishiga ham katta hissa qo‘shadi. Yuqori sinf o‘quvchilarining musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirish jarayonida impovizatsiya muhim vosita hisoblanadi, chunki u o‘quvchilarga o‘z musiqiy fikrlashini erkin ifoda etish, yangi g‘oyalarni yaratish va kreativ qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Musiqa improvizatsiyasi nafaqat texnik ko‘nikmalarni oshiradi, balki o‘quvchilarning ijodiy mustaqilligini shakllantirishda samarali strategiya sifatida xizmat qiladi. Shu bilan birga, zamonaviy ta'lim jarayonida musiqiy impovizatsiya o‘quvchilarning shaxsiy ijodiy potensialini aniqlash, ularni o‘z fikrini musiqiy vositalar orqali erkin ifodalashga o‘rgatish va musiqiy tafakkurini rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, hozirgi pedagogik amaliyotda yuqori sinf o‘quvchilari orasida ijodiy mustaqillik darajasi yetarli darajada rivojlanmagan, ko‘p hollarda o‘quvchilar faqat tayyorlangan asarlar va notali ijodiy ishlarga tayanuvchan bo‘lib qoladi. Shu sababli, musiqiy impovizatsiya mashqlari tizimli va metodik asosda o‘tkazilganda o‘quvchilarning ijodiy mustaqilligi oshadi, yangi musiqiy g‘oyalarni ishlab chiqish qobiliyati rivojlanadi va ular o‘z ijodiy fikrini erkin ifoda eta olishadi. Tadqiqotning maqsadi yuqori sinf o‘quvchilarining musiqa improvizatsiyasi orqali ijodiy mustaqilligini shakllantirish, pedagogik jarayonlarda samarali metod va vositalarni aniqlashdan iborat bo‘lib, bunda o‘quvchilarning musiqiy ijodiy salohiyatini to‘liq rivojlantirish va ularni mustaqil ijodiy faoliyatga yo‘naltirish asosiy vazifa sifatida belgilangan. Shu tarzda kirish qismi mavzuning ilmiy va amaliy ahamiyatini, tadqiqotning dolzarbligi va maqsadini keng qamrovli va uzluksiz tarzda ifodalaydi, keyingi bo‘limlarda metodologiya, adabiyotlar tahlili va muhokama uchun poydevor yaratadi.

Adabiyotlar tahlili. So‘nggi yillarda musiqa ta'limida impovizatsiya o‘quvchilarning ijodiy mustaqilligini rivojlantirishda samarali vosita sifatida e'tirof etilmoqda. Karimova [1] o‘quvchilarning musiqiy improvizatsiya mashqlari orqali ijodiy fikrlash qobiliyatini oshirish mumkinligini, shu bilan birga o‘quvchilarning shaxsiy musiqiy ifodalarini rivojlantirishda muntazam mashqlar muhimligini ta'kidlaydi. Shuningdek, Tursunova [2] impovizatsiya jarayonida yuqori sinf o‘quvchilarining kreativ salohiyatini aniqlash va mustaqil ijodiy qarorlar qabul qilish qobiliyatini shakllantirish bo‘yicha metodik tavsiyalar beradi, bu esa pedagogik amaliyotda qo‘llanilishi mumkinligini ko‘rsatadi.

Mirzaev [3] esa impovizatsiya mashqlarining o‘quvchilarning estetik did va musiqiy tafakkurini rivojlantirishga ijobiy ta’sirini tajribalar orqali isbotlaydi va pedagogik jarayonda individual yondashuvning ahamiyatini ta’kidlaydi. Sultonova [4] o‘quvchilarning musiqa asarlarini yaratish jarayonida ijodiy mustaqillik darajasini baholash usullarini tavsiflaydi va impovizatsiya mashqlarining natijaviyligini statistik jihatdan tahlil qiladi. Shuningdek, Rashidov [5] yuqori sinf o‘quvchilarining musiqa improvizatsiyasi orqali o‘z ifodaviy va kreativ qobiliyatlarini rivojlantirish imkoniyatlarini o‘rganib, bu jarayonda pedagogik qo‘llanmalar va innovatsion metodlarni tatbiq etish zarurligini ta’kidlaydi. Shu bilan birga, barcha manbalarda musiqiy impovizatsiya o‘quvchilarning ijodiy mustaqilligini shakllantirish, yangi musiqiy g‘oyalarni ishlab chiqish va kreativ tafakkurini rivojlantirishda markaziy omil sifatida ko‘riladi. Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy musiqa ta’limida impovizatsiya pedagogik jarayonning ajralmas qismi sifatida qo‘llanilishi zarur va bu orqali yuqori sinf o‘quvchilarining musiqiy ijodiy salohiyati maksimal darajada rivojlantirilishi mumkin.

Materiallar va usullar. Tadqiqot materiali sifatida yuqori sinf o‘quvchilari tanlandi, ularning yosh oralig‘i 15–17 yoshni tashkil qiladi. Tadqiqot jarayonida umumiy ta’lim maktablarining musiqa sinflarida o‘quvchilarning impovizatsiya mashqlari va ijodiy faoliyati kuzatildi. Material sifatida o‘quvchilarning mustaqil musiqiy asarlar yaratish jarayonida yozilgan notalar, audio va video yozuvlar, shuningdek o‘quvchilarning musiqiy ijodiy faoliyatini baholashga mo‘ljallangan maxsus so‘rovnomalar va testlar ishlatildi. Tadqiqotning asosiy usullari sifatida kuzatish, eksperiment, pedagogik test va analitik tahlil ishlatildi. Kuzatish usuli orqali o‘quvchilarning impovizatsiya jarayonida ijodiy qobiliyati va musiqiy ifodaviyligi tahlil qilindi. Eksperiment usuli orqali o‘quvchilarga turli impovizatsiya mashqlari berildi va ularning ijodiy mustaqilligi, kreativ qarorlar qabul qilish qobiliyati aniqlash uchun o‘quv jarayoni boshqarildi. Pedagogik testlar yordamida o‘quvchilarning musiqiy tafakkuri, ritmik va melodik ijodiy qobiliyatlari baholandi, natijalar statistik usullar orqali tahlil qilindi. Shuningdek, analitik usul yordamida impovizatsiya mashqlarining o‘quvchilarning ijodiy mustaqilligiga ta’siri aniqlanib, turli parametrlar bo‘yicha solishtirma tahlil o‘tkazildi. Ushbu materiallar va usullar majmui tadqiqotning ilmiy asosli va tizimli o‘tkazilishini ta’minladi, o‘quvchilarning musiqiy ijodiy salohiyatini baholash, impovizatsiya mashqlari samaradorligini aniqlash hamda pedagogik jarayonlarda ijodiy mustaqillikni rivojlantirish bo‘yicha xulosalar chiqarishga imkon berdi.

1-Yuqori sinf o‘quvchilarining musiqa improvizatsiyasi orqali ijodiy mustaqilligini rivojlantirish omillari va ularning izohi

Asosiy omil	Qisqacha izoh
Impovizatsiya mashqlari	O‘quvchilarga yangi musiqiy g‘oyalarni ishlab chiqish, o‘z fikrini musiqiy ifoda qilish va ijodiy qarorlar qabul qilish imkonini beradi.
Individual va guruh mashqlari	O‘quvchilarning ijodiy hamkorlik va musiqiy kommunikatsiya qobiliyatini rivojlantiradi, shaxsiy ifoda va mustaqillikni oshiradi.
Tizimli va metodik yondashuv	Impovizatsiya mashqlari muntazam va metodik asosda o‘tkazilganda o‘quvchilarning ijodiy mustaqilligi maksimal darajada rivojlanadi.
Pedagogik qo‘llanmalar va innovatsion metodlar	O‘quvchilarning kreativ qobiliyatini oshirish va musiqiy tafakkurini rivojlantirishda samarali vosita sifatida xizmat qiladi.
Shaxsiy qiziqish va ilgari o‘rgangan ko‘nikmalar	O‘quvchilarning musiqiy ijodiy salohiyati va impovizatsiya mashqlari samaradorligi ularning individual qiziqishlari va ilgari o‘rgangan musiqiy ko‘nikmalariga bog‘liq bo‘ladi.

Ushbu jadvalda tadqiqot jarayonida aniqlangan musiqa improvizatsiyasi orqali ijodiy mustaqillikni shakllantirishga ta'sir qiluvchi asosiy omillar va ularning qisqacha tavsifi keltirilgan. Jadval o‘quvchilarning ijodiy salohiyatini rivojlantirish jarayonini tizimli tushunishga yordam beradi.

Tadqiqot muhokamasi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, muntazam ravishda amalga oshirilgan musiqa improvizatsiyasi mashqlari yuqori sinf o‘quvchilarining ijodiy mustaqilligini sezilarli darajada oshiradi. Kuzatish va eksperiment natijalari shuni tasdiqladiki, o‘quvchilarning impovizatsiya jarayonida erkin fikrlash va o‘z musiqiy g‘oyalarini yaratish qobiliyati rivojlanadi, bu esa ularning musiqiy tafakkuri va estetik didini kengaytiradi. Tadqiqot davomida o‘quvchilarni individual va guruh mashqlari orqali kuzatish imkoniyati yaratildi, bu esa ijodiy jarayonda o‘quvchilarning o‘zaro hamkorlik qilish qobiliyati va musiqiy kommunikatsiyasini ham rivojlantirishga xizmat qildi. Pedagogik test va analitik tahlil natijalari shuni ko‘rsatdiki, impovizatsiya mashqlari nafaqat ritmik va melodik ifodani oshiradi, balki o‘quvchilarning ijodiy qarorlar qabul qilish, yangi g‘oyalarni ishlab chiqish va ularni amalga oshirish qobiliyatini ham kuchaytiradi. Shu bilan birga, tadqiqot davomida aniqlanishicha, o‘quvchilarning ijodiy mustaqilligi ularning shaxsiy qiziqishlari, ilgari o‘rgangan musiqiy ko‘nikmalari va pedagogik metodlarning samaradorligiga bog‘liq. Eksperiment jarayonida impovizatsiya mashqlari turli uslublarda berilganda, o‘quvchilarning ijodiy faolligi va o‘z ifodasini erkin ifodalash darajasi sezilarli darajada oshgani kuzatildi. Shuningdek, tahlillar shuni ko‘rsatadiki, muntazam va tizimli impovizatsiya mashqlari yuqori sinf

o‘quvchilarida ijodiy mustaqillikni shakllantirishda eng samarali vosita hisoblanadi, bu esa musiqiy ta’lim jarayonining sifatini oshiradi va pedagogik amaliyotda innovatsion yondashuvlarni tatbiq etish imkonini beradi. Shu tarzda, tadqiqot muhokamasi musiqiy impovizatsiya orqali yuqori sinf o‘quvchilarining ijodiy mustaqilligini rivojlantirish jarayonini tizimli va keng qamrovli tahlil qilish imkonini yaratadi hamda pedagogik jarayonda samarali metod va vositalarni aniqlashga asos bo‘ladi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, musiqa improvizatsiyasi yuqori sinf o‘quvchilarining ijodiy mustaqilligini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Muntazam ravishda o‘tkazilgan impovizatsiya mashqlari o‘quvchilarning musiqiy tafakkuri, ritmik va melodik ifodaviyligi, kreativ qarorlar qabul qilish qobiliyatini sezilarli darajada oshiradi. Shu bilan birga, o‘quvchilarning shaxsiy qiziqishlari va ilgari o‘rgangan musiqiy ko‘nikmalari impovizatsiya jarayonining samaradorligiga ta’sir qiladi. Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, individual va guruh mashqlari orqali o‘quvchilar o‘z ijodiy fikrini erkin ifodalash, yangi g‘oyalarni ishlab chiqish va ijodiy mustaqilligini yanada mustahkamlash imkoniyatiga ega bo‘ladi. Natijalar pedagogik jarayonda impovizatsiya mashqlarini tizimli va metodik asosda qo‘llashning muhimligini, shuningdek, o‘quvchilarning ijodiy salohiyatini maksimal darajada rivojlantirish uchun innovatsion metod va vositalarni tatbiq etish zarurligini tasdiqlaydi. Shu tarzda, tadqiqotning amaliy ahamiyati yuqori sinf o‘quvchilarining musiqa ta’limi jarayonida ijodiy mustaqilligini shakllantirish, pedagogik jarayonni samarali tashkil etish va musiqiy impovizatsiya orqali kreativ qobiliyatlarni rivojlantirishda namuna bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. Karimova, M. (2020). Yuqarigi sinf o‘quvchilarining musiqa improvizatsiyasi orqali ijodiy qobiliyatini rivojlantirish. Tashkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti Nashriyoti.
2. Tursunova, D. (2019). Musiqa ta’limida kreativ salohiyatni shakllantirish metodikasi. Jurnal “Pedagogika va Ta’lim”, 4(8), 34-45.
3. Mirzaev, B. (2018). Impovizatsiya mashqlarining musiqiy tafakkur va estetik didga ta’siri. Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti Nashriyoti.
4. Sultonova, N. (2021). Yuqori sinf o‘quvchilarida ijodiy mustaqillikni baholash usullari. Tashkent: O‘zbekiston Pedagogika Instituti.
5. Rashidov, A. (2022). Musiqa improvizatsiyasi orqali o‘quvchilarning kreativ qobiliyatini rivojlantirish. Jurnal “Ta’lim Innovatsiyalari”, 2(6), 22-33.